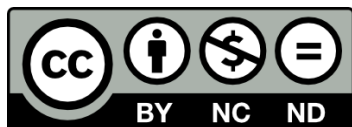

Αισθητική και Πολιτική (ΦΜ 111)

Ενότητα 6: Ζητήματα μαρξιστικής αισθητικής:
Marx & Engels

Γιώργος Ζωγραφίδης
Τμήμα Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

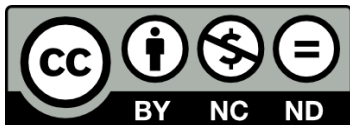
Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ζητήματα μαρξιστικής αισθητικής: Marx & Engels

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Εισαγωγικά
2. Ο χαρακτήρας της μαρξιστικής αισθητικής
3. Ο Marx και η τέχνη
4. Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης
5. Οι επίγονοι
6. Βιβλιογραφία

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1. Εισαγωγικά

Εισαγωγικά 1

- Δεν υπάρχει επεξεργασμένη θεωρία της τέχνης από τον Μαρξ (ούτε από τον Ένγκελς). Ωστόσο, πολλές σκόρπιες αναφορές σε όλο το έργο τους φανερώνουν το ενδιαφέρον τους για την τέχνη, και ιδίως τη λογοτεχνία, αλλά και τη σχετική τους παιδεία.
- Με βάση τις αναφορές αυτές, και σε συνδυασμό με τα άλλα στοιχεία της σκέψης τους (με έμφαση, συχνά, σε κάποια από αυτά), συγκροτήθηκαν αισθητικές θεωρίες και προτάθηκαν προσεγγίσεις που ονομάστηκαν μαρξικές ή μαρξιστικές.
- Η έμφαση δόθηκε σε θέματα όπως: τέχνη και εργασία, μορφές τέχνης και μορφές κοινωνικής οργάνωσης, αλλοτρίωση, ιστορικότητα τέχνης, (σοσιαλιστικός) ρεαλισμός.

Εισαγωγικά 2

Η κατανόηση της μαρξικής αισθητικής προϋποθέτει μια πρώτη επαφή με βασικές αρχές του ιστορικού υλισμού –που προτείνονται για την εξήγηση του καπιταλισμού:

«Ο τρόπος παραγωγής της υλικής ζωής καθορίζει γενικά την κοινωνική, πολιτική και πνευματική διαδικασία της ζωής»
(Marx, *Κριτικής της Πολιτικής Οικονομίας*)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΒΑΣΗ / ΔΟΜΗ

- (1) Παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας – μέσα παραγωγής (τεχνολογία, εργαλεία)
- (2) Σχέσεις παραγωγής: σχέσεις ιδιοκτησίας, κοινωνικός καταμερισμός εργασίας

Εισαγωγικά 3

ΝΟΜΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΕΡΔΟΜΗ

- (3) Θεσμοί, πολιτικοί & νομικοί: διέπουν τον έλεγχο των παραγωγικών δυνάμεων και τη διάθεση των προϊόντων
- (4) Ιδεολογία κοινωνίας: ιδέες, νοητικές συνήθειες, ιδανικά με τα οποία τα μέλη της κοινωνίας σκέφτονται τον εαυτό τους και αξιολογούν τις σχέσεις τους.
- Η συνείδηση εκφράζεται με ιδέες για τον κόσμο, θρησκευτικές πεποιθήσεις, **μορφές καλλιτεχνικής δημιουργίας**, θεωρίες δικαίου, φιλοσοφία, ηθική κ.ά.

Εισαγωγικά 4

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Κύρια συνθήκη για όλες τις πνευματικές δραστηριότητες είναι η ανθρώπινη εργασία (ο άνθρωπος δημιουργεί τον εαυτό του)

→ Κοινωνικός καταμερισμός της εργασίας

Η ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ

Η διάσταση του ανθρώπου από την ουσία του

→ Επιθυμία του να ξαναβρεί τον πραγματικό εαυτό του.

→ Στην καινούργια κοινωνία, οι αισθητικές αξίες θα διαποτίζουν όλα τα πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας

«Δεν θα υπάρχουν ζωγράφοι, αλλά το πολύ άνθρωποι που ασχολούνται με τη ζωγραφική, μεταξύ άλλων δραστηριοτήτων» (Marx/Engels, *Η Γερμανική ιδεολογία*)

2. Ο χαρακτήρας της μαρξιστικής αισθητικής

Ο χαρακτήρας της μαρξιστικής αισθητικής 1

Υπάρχει μία/ενιαία μαρξιστική αισθητική;

- Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι υπάρχει απόκλιση στις ιδέες τους για την τέχνη μεταξύ του Marx και του Engels: αποδίδουν στον πρώτο ‘ευρωπαϊκό’ γούστο, ενώ στον δεύτερο ‘γερμανικό και επαρχιακό’
- Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι υπάρχει ρήξη/τομή γενικότερα στο ίδιο το έργο των ιδρυτών του μαρξισμού
- Η συστηματοποίηση και η εξαγωγή ενός ‘συστήματος’ μαρξιστικής αισθητικής από τις σκόρπιες, οσοδήποτε σημαντικές, αναφορές στην τέχνη μπορεί να θεωρηθούν επισφαλείς. Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι αναφορές πρέπει να γίνουν κατανοητές στην ευρύτερη συνάφεια του έργου

Ο χαρακτήρας της μαρξιστικής αισθητικής 2

Μία πιο ριζική αντίρρηση που μπορεί να διατυπωθεί είναι ότι δεν μπορεί να υπάρχει μια «μαρξιστική αισθητική», δίπλα στις άλλες, με τον τρόπο που υπάρχει π.χ. μια «καντιανή» ή «εγελιανή αισθητική», εφόσον στη μαρξιστική αντίληψη το φαινόμενο της τέχνης είναι κατά βάση κοινωνικό, επομένως η αντίληψη αυτή βρίσκεται ακριβώς στον αντίποδα της παραδοσιακής αισθητικής, η οποία αξιολογείται ως «αστική» θεωρία που αυτονομεί την τέχνη.

Από την εποχή του Marx έως σήμερα η θέση που παίρνουν οι μαρξιστές θεωρητικοί απέναντι στην τέχνη και την αισθητική εξαρτάται από την προσωπική παιδεία του καθενός, τις συγκεκριμένες πολιτικές συγκυρίες –και τελικά την εκάστοτε ερμηνεία του ίδιου του μαρξικού έργου.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

3. Ο Marx και η τέχνη

Ο Marx και η τέχνη 1

- Ο ίδιος ο Marx έχει εξαιρετική κλασική παιδεία, κάτι που διαμόρφωσε το αισθητικό του γούστο, που παρέμεινε στο πλαίσιο του κλασικισμού του 18^{ου} αιώνα.
- Συμμετείχε στη διαδεδομένη στη Γερμανία διανοητική 'ελληνοφιλία', όπως αυτή αναδείχθηκε στο έργο των Βίνκελμαν, Γκαίτε και Χέγκελ. Αγαπημένοι του συγγραφείς ήταν ο Αισχύλος, ο Σαίξπηρ και ο Γκαίτε.
- Στα φοιτητικά του χρόνια μελετούσε την αρχαία ελληνική τέχνη και μυθολογία (κάτι που φαίνεται στις μετέπειτα συχνές αναφορές του), ενώ η διδακτορική διατριβή του είχε ως αντικείμενο τη φυσική φιλοσοφία του Δημόκριτου και του Επίκουρου.

Ο Marx και η τέχνη 2

- Εκτός από φανατικός αναγνώστης, ο Marx έγραψε σε νεαρή ηλικία ποιήματα (ρομαντικά και όχι σπουδαία), ένα ημιτελές μυθιστόρημα και την πρώτη εκδοχή μιας τραγωδίας.
- Οι λογοτεχνικές φιλοδοξίες, τόσο του ίδιου όσο και του Engels, εξανεμίστηκαν κατά την ολοένα μεγαλύτερη εμπλοκή τους στην πολιτική και την κοινωνική-οικονομική ανάλυση.
- Είχε σκοπό, μεταξύ άλλων, να γράψει μελέτες για τη θρησκευτική τέχνη και τον ρομαντισμό, για τον Μπαλζάκ (μετά τη συγγραφή του *Κεφαλαίου*), αλληλογραφούσε με τον ποιητή Λασάλ (Ferdinand Lassalle) και έγραψε κριτική για το δράμα του Φραντς φον Σίχινγκελ.

Ο Marx και η τέχνη 3

- Η κριτική του στο μυθιστόρημα *Μυστήρια των Παρισίων* του γάλλου Ευγένιου Συ (Eugène Sue), ενσωματωμένη στο έργο του *Η αγία οικογένεια*, είναι κοινωνικού-ιδεολογικού προσανατολισμού: ο Marx κατηγορεί τον συγγραφέα ότι δίνει απλώς την ψευδαίσθηση μιας κριτικής της κοινωνίας, ενώ ουσιαστικά δεν αντιτίθεται στην καπιταλιστική κοινωνία.
- Αντίθετα, η κριτική του στο *Φραντς φον Σίχινγκελ* του Λασάλ είναι μια λογοτεχνική κριτική –σ' αυτήν μπορούμε να εντοπίσουμε τα σπέρματα μιας μαρξιστικής αισθητικής.

Ο Marx και η τέχνη 4

- Θα έλεγε κανείς ότι υπάρχει μία εσωτερική ένταση στον Marx: η αστική παιδεία του τον κάνει να έχει κλασικό γούστο και η πολιτική θέση του τον κάνει να προτιμά επαναστατική έργα.
- Από τη μια του αρέσουν οι μεγάλοι κλασικοί συγγραφείς (Αισχύλος, Σαίξπηρ, Γκαίτε), από την άλλη προτιμά ελάσσονες ποιητές από τους συγχρόνους του (π.χ. τον επαναστατικό ποιητή Φράιλιγκαρτ [Ferdinand Greiligrath]), καθώς μιλούν για ελευθερία.

Ο Marx και η τέχνη 5

Στα κείμενα του Marx και του Engels για τη λογοτεχνία και την τέχνη μπορούμε να βρούμε τις ακόλουθες θεματικές:

- Η υλιστική σύλληψη της ιστορίας της κουλτούρας
- Γενικά προβλήματα της τέχνης
- Η τέχνη στην ταξική κοινωνία
- Τέχνη και κομμουνισμός
- Ιστορικά στοιχεία της κοινωνικής σκέψης, λογοτεχνίας κ τέχνης (αρχαιότητα, μεσαίωνας, Αναγέννηση, νεότερη εποχή)
- Επαναστατική και σατιρική λαϊκή ποίηση

4. Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης

Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης 1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

- Ο Marx σε ένα μικρό κείμενο, γραμμένο γύρω στα 1857/8 (τώρα στα *Grundrisse*), μας θέτει ενώπιον ενός διλήμματος: από τη μια ως νεαρός φιλόσοφος εκθείαζε το κλασικό ιδεώδες, από την άλλη ως ώριμος κοινωνιολόγος σχετικοποιεί και βλέπει κριτικά την αρχαία σκέψη.
- Πώς συμβιβάζεται η αγάπη προς την ελληνική αρχαιότητα, και ειδικά την τέχνη της, με τη συνειδητοποίηση του ιστορικού της, άρα και παρελθοντικού, χαρακτήρα;
- Πώς κάτι (όπως η τέχνη) που είναι αναπότρεπτα και βαθιά ριζωμένο στις ιστορικές συνθήκες που το γέννησαν, τον χώρο και τον χρόνο, μπορεί να γοητεύσει τον άνθρωπο μιας τόσο ριζικά διαφορετικής εποχής;

Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης 2

Είναι γνωστό ότι στο πεδίο της τέχνης μερικές εποχές καλλιτεχνικής άνθησης δεν αντιστοιχούν διόλου στη γενική ανάπτυξη της κοινωνίας, άρα και της υλικής βάσης της, που αποτελεί τρόπον τινά τον σκελετό της. Λ.χ. οι αρχαίοι Έλληνες, εάν τους συγκρίνουμε με τη σύγχρονη εποχή, ή ο Σαίξπηρ. Έχει αναγνωριστεί, μάλιστα, πως μερικά είδη της τέχνης, όπως το έπος, δεν μπορούν ποτέ να παραχθούν με την κλασική μορφή τους (χάρη στην οποία δημιούργησαν εποχή), όταν αρχίσει η παραγωγή τους ως καλλιτεχνημάτων· ότι, δηλαδή, μέσα στον χώρο της ίδιας της τέχνης μερικά σημαντικά μορφώματα είναι δυνατά μόνο σε μια μη αναπτυγμένη βαθμίδα της καλλιτεχνικής εξέλιξης. Αν κάτι τέτοιο συμβαίνει στον ίδιο τον χώρο της τέχνης ως προς τη σχέση μεταξύ των διαφόρων ειδών της, μικρότερη εντύπωση μας προξενεί που το ίδιο συμβαίνει και ως προς τη σχέση του χώρου της τέχνης εν γένει με τη γενική εξέλιξη της κοινωνίας. Η δυσκολία έγκειται στη γενική σύλληψη των αντιφάσεων. Άπαξ και εντοπίσουμε πού έγκειται η ιδιομορφία τους, τι έχουμε εξηγήσει.

Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης 3

Έστω η σχέση της αρχαίας ελληνικής τέχνης, και μετά του Σαίξπηρ, με το παρόν. Όπως είναι γνωστό, η ελληνική μυθολογία δεν υπήρξε μόνο το οπλοστάσιο της ελληνικής τέχνης, αλλά και η βάση της. Όμως, είναι δυνατή η θεώρηση της φύσης και των κοινωνικών σχέσεων, η οποία στηρίζει την ελληνική φαντασία και συνεπώς και τη μυθολογία, όταν πλέον έχουμε αυτοκινούμενες μηχανές, σιδηροδρόμους, ατμομηχανές και ηλεκτρικούς τηλεγράφους; Τι απογίνεται ο Ήφαιστος μπροστά σ' έναν σημερινό εφευρέτη μηχανημάτων; Ο Δίας μπροστά στο αλεξικέραυνο και ο Ερμής σε ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα; Η κάθε μυθολογία υπερβαίνει και καθυποτάσσει και διαμορφώνει τις δυνάμεις της φύσης στη φαντασία και μέσω της φαντασίας· γι' αυτό και όταν οι δυνάμεις αυτές υποταγούν πραγματικά, η μυθολογία εξαφανίζεται. Τι γίνεται η θεά Φήμη μπροστά σε μια σημερινή εφημερίδα;

Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης 4

Η ελληνική τέχνη προϋποθέτει την ελληνική μυθολογία –δηλαδή την επεξεργασία της φύσης και των κοινωνικών μορφών από τη φαντασία του λαού, με τρόπο ασυνείδητα καλλιτεχνικό. Αυτό είναι το υλικό της –και όχι οποιαδήποτε μυθολογία. [...] Η αιγυπτιακή μυθολογία δεν θα μπορούσε ποτέ να είναι η βάση ή η μήτρα της ελληνικής τέχνης. Πάντως, ό,τι και να ισχύει, αυτό που χρειάζεται είναι μια μυθολογία, όχι μία κοινωνική εξέλιξη, κατά την οποία αποκλείεται κάθε μυθολογική και μυθολογούσα σχέση με τη φύση – κάτι που απαιτεί από τον καλλιτέχνη να διαθέτει φαντασία ανεξάρτητη από τη μυθολογία.

Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης 5

*Από την άλλη πλευρά, είναι δυνατός ένας Αχιλλέας με μπαρούτι και μολύβι;
Ή η Ιλιάδα με την πρέσσα ή την εκτυπωτική μηχανή; Έτσι, δεν παύει κατ'
ανάγκην με τον μοχλό του πιεστηρίου το τραγούδι, η διήγηση και η μούσα;
Δεν χάνονται έτσι οι απαραίτητες συνθήκες για την επική ποίηση;*

*Η δυσκολία δεν έγκειται στην κατανόηση του γεγονότος ότι η ελληνική τέχνη
και το έπος συνδέονται με συγκεκριμένες μορφές της κοινωνικής εξέλιξης. Η
δυσκολία έγκειται στο ότι συνεχίζουν να μας δίνουν αισθητική απόλαυση –
και ότι, από μίαν άποψη, ισχύουν ως κανόνες και ως αξεπέραστα πρότυπα.*

Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης 6

Ένας άνδρας δεν μπορεί να ξαναγίνει παιδί, εκτός αν παλιμπαιδίζει. Ωστόσο, δεν τον χαροποιεί η αφέλεια του παιδιού και δεν πρέπει να επιδιώκει ξανά την αναπαραγωγή της αλήθειας του σε υψηλότερη βαθμίδα; Μέσα στην παιδική φύση δεν ξαναζει σε κάθε εποχή ο δικός της χαρακτήρας σαν νάναι φυσική αλήθεια;

Γιατί, λοιπόν, να μην ασκεί αιώνια γοητεία, ως βαθμίδα που δεν πρόκειται να ξαναγυρίσει ποτέ, και η παιδική ηλικία της ανθρώπινης ιστορίας, εκεί όπου άνθησε πιο όμορφα; Υπάρχουν παιδιά ανάγωγα και παιδιά μικρομέγαλα. Πολλοί αρχαίοι λαοί ανήκουν σ' αυτήν την κατηγορία. Οι Έλληνες ήταν παιδιά φυσιολογικά.

Η γοητεία της τέχνης τους για εμάς δεν βρίσκεται σε αντίθεση με τη μη αναπτυγμένη κοινωνική βαθμίδα, στην οποία διαμορφώθηκε. Μάλλον είναι το αποτέλεσμα της και μάλλον συναρτάται με το ότι δεν μπορούν να γυρίσουν πια οι ανώριμοι κοινωνικοί όροι, μέσα στους οποίους γεννήθηκε αυτή η τέχνη –τους μόνους μέσα στους οποίους μπορούσε να γεννηθεί.

Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης 7

- Στο κείμενο αυτό ο Marx θεωρεί την τέχνη των αρχαίων Ελλήνων κορυφή και τελείωση, άφταστο πρότυπο, αλλά σχετικοποιεί ο ίδιος την κρίση του αυτή, επιμένοντας στη φαινομενική αντίφαση ανάμεσα στον ιστορικό καθορισμό και την αιώνια γοητεία της αρχαιοελληνικής τέχνης.
- Δέχεται την αντικειμενική ωραιότητα της αρχαίας τέχνης και ανατρέχει στον Hegel -στη φιλοσοφία της ιστορίας που εξηγεί την επιβίωση του μέρους και του παλιού με την πορεία και τη μετέπειτα ανώτερη εξελικτική βαθμίδα του Όλου.
- Για τον Hegel η τέχνη έφτασε στο απόγειό της στην ελληνική αρχαιότητα. Αλλά από τη στιγμή που η ανθρωπότητα φτάνει στο υπέρτατο στάδιο της ανάπτυξής της, τη φιλοσοφία, η τέχνη θεωρείται τελειωμένη –ανήκει στο παρελθόν.

Η γοητεία της αρχαίας ελληνικής τέχνης 8

Από το κείμενο του Marx προκύπτει ένα βασικό ερώτημα της μαρξιστική αισθητικής:

Τι είναι αυτό που κάνει την τέχνη αιώνια αξία,
παρά την ιστορικότητά της;

- Αν δώσουμε στην τέχνη καθαρά ιστορικό χαρακτήρα, αν την συνδέσουμε απόλυτα με την εποχή της, τότε της στερούμε διάρκεια. (Ένα πρόβλημα που δεν έχουν οι μορφές της 'ιδεαλιστικής' αισθητικής, καθώς αυτές αναγνωρίζουν την ύπαρξη ενός υπερχρονικού ιδεώδους του ωραίου, που υπακούει στους δικούς του νόμους).

5. Οι επίγονοι

Οι επίγονοι 1

- Η μαρξιστική προσέγγιση της τέχνης επικαθορίζεται από την απάντηση που δίνεται στη σχέση της οικονομικής βάσης και του πολιτικο-ιδεολογικού εποικοδομήματος (στο οποίο η ίδια ανήκει).
- Τρία βασικά σημεία μπορούν να επισημανθούν στις απόψεις των Marx/Engels:
 - (1) Η ολική εξάρτηση της τέχνης από την κοινωνική κατάσταση μέσα στην οποία παράγεται
 - (2) Η υπό κηδεμονία τέχνης ενόψει της πολιτικής δράσης, και
 - (3) Η ελεύθερα αναγνωρισμένη τέχνη, σε μία αταξική κοινωνία.

Οι επίγονοι 2

- Οι επίγονοι του Marx, από την εποχή του έως σήμερα, έχουν παρουσιάσει αποκλίνουσες ερμηνείες της μαρξικής αισθητικής.
- Η μαρξιστική σκέψη ήταν γόνιμη και προσέφερε πολλές θεωρίες για τη λογοτεχνία και την τέχνη, που εμβαθύνουν, αναπτύσσουν αλλά και υπερβαίνουν τις απόψεις που σχεδόν πάντα παρεπιπτόντως διατύπωναν οι ιδρυτές του μαρξισμού.
- Οι αποκλίσεις εντός της μαρξιστικής αισθητικής συνήθως αναλογούν σε αποκλίσεις της ερμηνείας του ίδιου του μαρξισμού και σε διαφορετικές πολιτικές θέσεις.

Οι επίγονοι 3

Γκεόργκι Βαλεντίνοβιτς Πλεχάνωφ

(1856-1918)

- «Η λογοτεχνία και η τέχνη είναι καθρέφτης της κοινωνικής ζωής. Είναι δυνατόν να μεταφράσουμε τα έργα τέχνης από τη γλώσσα της τέχνης στη γλώσσα της κοινωνιολογίας. Μας ενδιαφέρει περισσότερο η γνώση της κοινωνίας παρά του καλλιτέχνη. Η τέχνη είναι προϊόν της εποχής. Την καθορίζουν τα γούστα, οι συνήθειες και οι τάσεις της κάθε εποχής. Έτσι, καλύτερος συγγραφέας είναι εκείνος που υποτάσσει το έργο του στην εποχή του.»

ΕΡΓΑ: Αισθητική, Τέχνη και κοινωνική ζωή

Οι επίγονοι 4

Βλαντίμιρ Λένιν

(1870-1924)

- Αρνείται κάθε λογοτεχνική δραστηριότητα που δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του κόμματος. «Ας ξεφορτωθούμε τους καλλιτέχνες χωρίς κόμμα.»
- Η λογοτεχνία εκπληρώνει κοινωνική λειτουργία.
- «Ο μαρξισμός ξέρει να ξεχωρίζει το καλό από το κακό στην τέχνη, ξέρει να καθαρίζει τα αστικά έργα από τα ιδεαλιστικά και τα καπιταλιστικά κατάλοιπα.»

ΕΡΓΑ: *Η οργάνωση και η λογοτεχνία του κόμματος*

Οι επίγονοι 5

Λέον Τρόσκυ

(1879-1940)

- Δίνει στην τέχνη μιαν ελευθερία σχεδόν παντελή, όχι καθορισμένη από δόγματα.. Ενθου-σιάζεται με τα πειράματα του φουτουρισμού, επειδή βασίζεται σε μια τάση προς το μέλλον και ψάχνει την ομορφιά στον σύγχρονο κόσμο.
- Είναι αντίθετος προς την «προλεταριακή λογοτεχνία» (μετά το 1928) για λόγους αισθητικής («η τέχνη για το προλεταριάτο δεν μπορεί να είναι κατώτερης ποιότητας») και πολιτικούς (η δικτατορία του προλεταριάτου είναι ένα μεταβατικό στάδιο).

ΕΡΓΑ: Λογοτεχνία και επανάσταση

Οι επίγονοι 6

Erst Bloch

(1885-1977)

- Η τέχνη μιας εποχής δεν είναι απαραίτητο να απεικονίζει πιστά την πραγματικότητα, μπορεί να προεικονίζει την κοινωνία και να την προδηλώνει. Η τέχνη δεν εκφράζει το σημερινό είναι, αλλά το «μήπω», αυτό που δεν είναι ακόμη (das noch-nicht-Sein).
- Η ουτοπική λειτουργία της τέχνης συνοδεύει τον μεσσιανικό, εσχατολογικό χαρακτήρα της τέχνης.
- «Τα μεγάλα επιτεύγματα στο εποικοδόμημα δεν ανήκουν πλέον εντελώς στην εποχή τους – Οι συγγραφείς προβλέπουν, δεν αντανακλούν την υπάρχουσα κατάσταση.»

ΕΡΓΑ: *Ουτοπία και επανάσταση*

6. Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία 1

ΠΗΓΕΣ

- Μαρξ, Κ. & Ένγκελς, Φ., *Κείμενα για τη λογοτεχνία και την τέχνη*, μτφ. Σ. Χρυσικόπουλος. Αθήνα: Εξάντας, 1976.
- Marx, K. & Engels, Fr., *On Literature and Art*. Moscow: Progress Publishers, 1976.
- Μαρξ, Κ. & Ένγκελς, Φ., *Η γερμανική ιδεολογία*, μτφ. Κ. Φιλίνης. Αθήνα: Gutenberg, χχ.
- Μαρξ, Κ., *Κριτικής της πολιτικής οικονομίας*, μτφ. Χρ. Μπαλωμένος. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 2010.

Βιβλιογραφία 2

- Πλεχάνωφ, *Τέχνη και κοινωνική ζωή*, μτφ. Γ. Μιχαλόπουλος. Αθήνα: Λιβάνης, 1982.
- Πλεχάνωφ, Γ.Β., *Αισθητική*, μτφ. Τ. Βουρνάς. Αθήνα 1954.
- Τρότσκι, Λ., *Λογοτεχνία και επανάσταση*, μτφ. Λ. Μιχαήλ. Αθήνα: Παρασκήνιο, 2003.
- Ακαδημία Επιστημών ΕΣΣΔ, *Αισθητική, μαρξιστική-λενινιστική*, μτφ. Ε. Μουρούζη. Αθήνα: Φιλοσοφική σκέψη, 1962.

Βιβλιογραφία 3

ΜΕΛΕΤΕΣ

- Χριστοδουλίδης, Π., *Εισαγωγή στην αισθητική και τη θεωρία της τέχνης*. Αθήνα 1983.
- Κονδύλης, Π., *Ο Μαρξ και η αρχαία Ελλάδα*. Αθήνα: Στιγμή, 1984.
- Eagleton, T., *Η ιδεολογία του αισθητικού*, επιμ. Π. Ρηγοπούλου. Αθήνα: Πολύτροπον, 2006.
- Bennett, T., *Φορμαλισμός και μαρξισμός*. Αθήνα: Νεφέλη, 1983.
- Macherey, P. & Balibar, E., *Μια υλιστική προσέγγιση της λογοτεχνίας και της γλώσσας*. Αθήνα: Αγώνας, 1981.

Βιβλιογραφία 4

- Johnson, P., *Marxist aesthetics: The foundations within everyday life for an emancipated consciousness*. London: Routledge & Kegan Paul, 1984.
- Koch, H., *Marxismus und Aesthetik: Zur aesthetischen Theorie von Karl Marx, Friedrich Engels und Wladimir Iljitsch Lenin*. Berlin: Dietz Verlag, 1962.
- Solomon, M. (επιμ.), *Marxism and art: Essays classic and contemporary*. New York: Vintage Books, 1974.
- Hemingway, A. (επιμ.), *Marxism and the History of Art: From William Morris to the New Left*. Ann Arbor, Mi.: Pluto, 2006.

Βιβλιογραφία 5

- Garaudy, R., «Μαρξισμός και αισθητική», στο: *Α΄ Εβδομάδα σύγχρονης σκέψης*. Αθήνα: Θεμέλιο, 1966, 117-192.
- Rose, M. A. *Marx's Lost Aesthetic: Karl Marx and the Visual Arts*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
- Arvon, H., *L'esthétique marxiste*. Paris: Puf, 1970 / *Marxist Esthetics*, αγγλ. Μτφ. H. Lane. Ithaca: Cornell University Press, 1973.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γιώργος Ζωγραφίδης.
«Αισθητική και πολιτική. Ζητήματα μαρξιστικής αισθητικής: Marx και Engels». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://opencourses.auth.gr/courses/OCRS454/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ματίνα-Ιωάννα Κυριαζοπούλου

Θεσσαλονίκη, 14.03.2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Σημειώματα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

